

SOCIJALNO DJELOVANJE SVEĆENIKA

Poticaji dr. Vilka Anderlića (1882. – 1957.)

STJEPAN BALOBAN*

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Hrvatska

UDK 254.3:364.1 (Anderlić, V.)

Izvorni znanstveni rad
Primljeno: lipanj 2004.

Sažetak *Prema do sada uglavnom neobrađenoj literaturi članak obrađuje zanimanje i poticaje dr. Vilka Anderlića u odnosu na socijalno djelovanje svećenika u prvoj polovici dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj. Tema je važna i zbog toga što socijalno djelovanje svećenika u tom vremenskom razdoblju još uvijek nije znanstveno istraženo. U prvoj točki autor ukratko ukazuje na značenje koje Anderlić daje rješavanju socijalnog pitanja pišući knjigu pod nazivom 'Socijologija' (1912.) koja je prva takve vrste u hrvatskoj teološkoj literaturi. Druga i središnja točka rada pod nazivom 'Svećenik je dužan socijalno djelovati' bavi se pitanjem svećenikova socijalnog djelovanja. Prema Anderliću svećenikovo socijalno djelovanje ide u dva smjera: u crkvi i u susretanju s vjernicima i kulturno i materijalno djelovanje svećenika. Za Anderlića je svećenikovo socijalno djelovanje sastavni dio njegova života i pastoralnog djelovanja; svećenik treba biti aktivan kako 'ad intra' tako posebno 'ad extra'. Treća točka ovoga rada raspravlja o aktualnosti Anderličeva socijalnog govora danas posebno na pastoralno-praktičnoj razini. Autor u zaključku tvrdi da je u hrvatskoj Crkvi potrebno mijenjati mentalitet prema kojemu se svećenici i Crkva trebaju brinuti isključivo za duhovno, a socijalno djelovanje se ograničuje na prakticiranje kršćanskog caritasa. U tom kontekstu je Anderlić kao svećenik-župnik i kao intelektualac poticaj današnjim svećenicima.*

Ključne riječi: *socijologija, socijalno pitanje, socijalna dimenzija kršćanstva, socijalno djelovanje svećenika, socijalni govor.*

---

* Prof. dr. sc. Stjepan Baloban, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, 10000 Zagreb, Hrvatska.

Prof. dr. sc. Stjepan Baloban, Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb, Vlaška 38, 10000 Zagreb, Croatia.

Uvod**

Tražeci odgovor na pitanje je li svećenik dužan socijalno djelovati, Vilko Anderlič 1916. godine, u knjizi znakovitog naslova *Svećenik i socijalno djelovanje*, navodi primjer Francuske. Jedan je biskup na skupštini francuskih svećenika izjavio da je uz četrdeset tisuća svećenika vjera u Francuskoj oslabila, što je za njega misterij. Taj biskup je dobio odgovor u brošuri *Le role du clergé dans la société moderne*, u kojoj piše da krivnja za opadanje vjere u Francuskoj ne leži u moralnim pogreškama francuskog klera, nego «u njegovoj bezbrižnosti za socijalni život 19. stoljeća. Kler je ostao u sakristiji, kako su to željeli protivnici».¹ U predgovoru knjizi Aleša Ušeničnika, *Socijalne konferencije*, koja je sa slovenskog prevedena na hrvatski jezik i 1936. godine objavljena u Splitu, don Mladen Alajbeg piše: «Kad je prvi put ove godine ušao kateheta u razred šegrtske škole, našao je na tabli napisano: 'Doli popi, živili radnici!' Dakle, čak naučnici, koji su pred najkraće vrijeme ostavili klupe osnovne škole, zaraženi su krivim idejama, da bi svećenici-Crkva-vjera- bili protivnici radnicima i njihovim borbama za poboljšanje svoga položaja. To je mišljenje kod radnika skoro općenito. Možda smo i sami tome donekle krivi, jer premalo govorimo o socijalnoj nauci katoličke Crkve.»²

Ta dva primjera govore o aktualnosti i značenju socijalnog djelovanja svećenika u prošlosti. Koja je uloga i mjesto svećenika u socijalnom djelovanju danas? To je pitanje koje postaje sve važnije nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine. Čini se da još uvijek u Crkvi u Hrvatskoj nije dovoljno ozbiljno shvaćena važnost socijalne uloge svećenika u Crkvi i u hrvatskom društvu koje se brzo mijenja. Tu se misli prije svega na teologe, biskupe i same svećenike! Koji je razlog tog 'zaostajanja' i brojnih 'propuštenih prilika'? Je li to 'brzina promjena', 'nesnalaženje u novim poslovima koji trajno pridolaze', 'ukočenost struktura' koje se teško mijenjanju i 'lome' ljude u njihovim dobrim nastojanjima, nedostatak vizije ili nešto treće? Vilko Anderlič piše da u Hrvatskoj početkom 20. stoljeća postoje brojni prigovori kada je riječ o socijalnom djelovanju svećenika. Jedan od najtežih prigovora je "da je svećenstvo već i previše zaokupljeno, da bi moglo još i socijalno djelovati. Ispovijedi, ukopi, škola, propovijedi itd., a uz to većinom još i gospodarske

---

** Tekst je s dopuštanjem uredništva, objavljen u knjizi S. BALOBAN, *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., str. 39-50.

¹ Vilko ANDERLIĆ, *Svećenik i socijalno djelovanje*, Nadbiskupska tiskara, Zagreb, 1916., str. 4, bilj. 1. Riječ je o časopisu "Uloga klera u modernom društvu".

² Mladen ALAJBEG, Predgovor, u: Aleš UŠENIČNIK, *Socijalne Konferencije*, Naklada hrvatske knjižare, Split, 1937., str. 3.

župe... A sve to zadaje svećeniku toliko brige i posla, da ne može ni misliti na socijalno djelovanje".³

Ne postavljaju li se i danas slične teškoće kada se želi više i dublje razmišljati o socijalnom djelovanju svećenika na župi? Ne čujemo li i danas slične prigovore od svećenika: imamo previše posla, zatrpani smo papirima i pozivima na razne aktivnosti, poslovi se umnažaju, a nas je sve manje, ovo danas je puno teže u usporedbi s onim kako smo živjeli i radili u komunizmu... Istina je da se poslovi svećenika svakim danom povećavaju. No, istina je i to da je socijalno djelovanje svećenika, kako nekada, tako i danas, sastavni i temeljni dio njegova života i djelovanja i, konačno, njegova uspješnog djelovanja.

Socijalno djelovanje svećenika i Katoličke Crkve u prvoj polovici 20. stoljeća u Hrvatskoj još uvijek nije istraženo. U seminarskom radu sa studentima na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (ak. god. 1997./98), pod nazivom 'Socijalno učenje Crkve u Hrvatskoj (1891.-1945.)', naišli smo na neka veoma zanimljiva socijalna djela dr. Vilka Anderlića. Zahvaljujući Teologiji u Đakovu, koja je organizirala znanstveni simpozij o Vilku Anderliću (Đakovo, 5. lipnja 2002.), dobili smo mogućnost iscrpnije upoznati lik i djelo tog, za socijalni nauk Crkve, veoma zanimljivog svećenika, profesora i župnika.⁴ Prvi i veći dio ovoga rada obrađuje dio Anderličeva opusa koji govori o socijalnom djelovanju svećenika u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. U nastavku se ukazuje na značenje socijalnog djelovanja svećenika danas.

1. Promišljanje socijalne dimenzije kršćanstva

Dr. Vilko Anderlić⁵ je kao svećenik i profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu⁶ djelovao u burnom vremenu prve polovice 20. stoljeća, koje

³ Vilko ANDERLIĆ, *Svećenik i socijalno djelovanje...*, str. 3.

⁴ Povodom 120. obljetnice rođenja, 45. obljetnice smrti i 90. obljetnice od pisanja knjige 'Socijologija' u Đakovu je održan simpozij pod naslovom *Socijalni angažman kršćana: nekad i danas* (Vilko Anderlić, 1882.-1957.). O životu i djelu dr. Vilka Anderlića održao je veoma dokumentirano predavanje mons. dr. Marin Srakić. Neki bibliografski podaci u ovom radu uzeti su iz tog predavanja.

⁵ Vilko Anderlić je rođen u Bregima (župa Posavski Bregi, Zagrebačka nadbiskupija) 28. kolovoza 1882. godine. Osnovnu školu je polazio u Vukovaru gdje mu je otac bio učitelj, srednju je započeo u Vukovaru a nastavio u Zagrebu, teologiju je završio u Budimpešti, a za svećenika Zagrebačke nadbiskupije je zaređen 16. srpnja 1905. godine.

⁶ Na poziv đakovačkog i srijemskog biskupa dr. Ivana Krapca, nekadašnjeg kanonika i pomoćnog biskupa zagrebačkog, dr. Vilko Anderlić 1911. godine prelazi u Đakovo gdje od drugog

je, kako u Katoličkoj Crkvi tako i u hrvatskom društvu, obilovalo brojnim izazovima i poteškoćama. S 25 godina napisao je prvu knjigu, *Dva nazora o socijalnom pitanju*⁷, u kojoj se veoma smjelo upušta u pobijanje liberalnog individualizma i krutog komunizma socijalne demokracije, pledirajući za kršćanski socijalizam kao ispravan odgovor na socijalno pitanje.⁸ Iako mu se može pripisati pomalo kruti apologetski način argumentacije i nedovoljno poznavanje socijalnih gibanja u općoj Crkvi, ipak treba naglasiti da je Anderlič za kršćane i Crkvu uočio bitni problem, a to je važnost koju za kršćane i Crkvu ima rješavanje socijalnog pitanja. S jedne strane, on se u svojim raspravama stavlja u red onih koji u Katoličkoj Crkvi dokazuju da se socijalno pitanje ne može riješiti niti liberalizmom, odnosno liberalnim kapitalizmom, niti marksističkim komunizmom, odnosno marksističkim kolektivizmom⁹. U tim svojim raspravama je manje ili više uspješan. S druge strane, Anderlič ukazuje na bitne stvari s kojima se Katolička Crkva u Hrvata u prvoj polovici 20. stoljeća treba suočiti, a to je promišljanje socijalne dimenzije kršćanstva i uopće socijalnog djelovanja svećenika. Pod tim vidom, s trideset godina, kao profesor na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu piše prvu sociologiju na hrvatskom jeziku¹⁰, a četiri godine kasnije objavljuje u Zagrebu knjigu *Svećenik i socijalno djelovanje*.¹¹

Iz teksta njegove knjige *Socijologija* vidljivo je da je ovdje riječ o onome što će papa Pio XI. u svojem socijalnom dokumentu 'Quadragesimo anno', iz 1931. godine, prozvati 'doctrina socialis Ecclesiae', tj. socijalni nauk Crkve.¹² Nakon poznate socijalne enciklike pape Lava XIII. 'Rerum novarum', 1891. godine¹³, u Hrvatskoj se na različite načine raspravlja o socijalnom pitanju i socijalnoj dimenziji kršćanstva. Tada za taj govor još ne postoji

---

polugodišta akademske godine 1911./12. do 1914. godine predaje novi predmet sociologiju koji je na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu ustanovljen 1911. godine na poticaj biskupa Krapca.

⁷ Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Dva nazora o socijalnom pitanju*, Tiskara Hrvatskog katoličkog tiskovnog društva, Zagreb, 1907.

⁸ Usp. *isto*, str. 43-48.

⁹ Možemo reći da je to filozofska pozadina njegovih spisa. Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Liberalizam*, Tisak biskupijske tiskare, Đakovo, 1929; ISTI, *Socijalizam. Kritika socijalizma*, Tisak biskupijske tiskare, Đakovo, 1929; ISTI, *Kapitalizam*, u: Ivanka VLAŠIĆAK (uredio), *Hrvatska duša. Almanah hrvatskih katoličkih svećenika*, druga knjiga, Komisija narodne prosvjete, Zagreb, 1923., str. 167-182; ISTI, *Socijalni problemi II.*, Tiskara 'Novo dobra', Vukovar, 1942.

¹⁰ Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Socijologija*, Tisak biskupske tiskare, Đakovo, 1912., str. VII. Riječ je o priručniku za studente u kojem se obrađuju kršćansko gledanje na socijalno pitanje prema nekim kršćanskim autorima.

¹¹ Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Svećenik i socijalno djelovanje...*

¹² Usp. PIO XI., *Quadragesimo anno*, u: SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, Marijan VALKOVIĆ (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Koncil 3, KS, Zagreb, 1991. br. 20. str. 36.

¹³ Usp. LAV XIII., *Rerum novarum*, u: SOCIJALNI DOKUMENTI CRKVE, Marijan VALKOVIĆ (uredio), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Koncil 3, KS, Zagreb, 1991., str. 1-30.

određeni termin, kao što je to danas socijalni ili društveni nauk Crkve, pa tako i Anderlić upotrebljava jednostavno pojam socijologija. Da je i u službenim socijalnim dokumentima Crkve postojala određena nejasnoća s obzirom na sam naziv, govori i podatak da papa Pio XI. u enciklici 'Quadragesimo anno', nakon što u br. 20 upotrebljava novi naziv 'doctrina socialis Ecclesiae', već u sljedećem broju (21) govori o *katoličkim načelima sociologije* koja su nakon 'Rerum novarum' "malo pomalo prešla u vlasništvo čitava ljudskog društva".¹⁴

U hrvatskoj teološkoj terminologiji ta se nejasnoća oko imena, tj. katolička sociologija i socijalni nauk Crkve, preko dr. Jordana Kuničića, profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, zadržala do postkoncilskog vremena. Kuničić u svojim skriptama, i kasnije knjizi, upotrebljava naziv katolička sociologija i katolička društvena nauka.¹⁵ Bilo bi dobro i potrebno, kako za socijalni nauk Crkve, tako i za sociologiju kao društvenu znanost u Hrvatskoj, znanstveno istražiti povijest hrvatske terminologije sociologije i socijalnog nauka Crkve.

2. Svećenik je dužan socijalno djelovati

Na početku rasprave o svećenikovom socijalnom djelovanju Anderlić odgovara na pitanje je li svećenik dužan socijalno djelovati. Socijalno djelovanje je za svećenika sastavni dio njegova svećeničkog zvanja. Njegovo svećeničko zvanje potiče ga na socijalno djelovanje, jer svećenikova je "zadaca unijeti Kristov duh u sve grane ljudskoga života, pa tako i u socijalni život".¹⁶ U društvenom životu se oslikava čovjekova religioznost i njegova moralnost. Svećenik je dužan socijalno djelovati i to prije svega zbog toga jer bez religioznog života nema moralnosti, a bez moralnosti nema rješenja socijalnog pitanja.¹⁷ Prvi razlog svećenikova socijalnog djelovanja je 'spas duša', a cilj jest pravi kršćanski život na zemlji.¹⁸

Anderlić vidi svećenikovo socijalno djelovanje u dva djelokruga: prvotno socijalno djelovanje svećenika odvija se u crkvi i u susretanju s vjernicima; drugotno socijalno djelovanje svećenika dolazi do izražaja u kulturnim i materijalnim potrebama vjernika.

¹⁴ PIO XI., *Quadragesimo anno...*, br. 21., str. 36.

¹⁵ Usp. Jordan KUNIČIĆ, *Pregled katoličke društvene nauke*, skripta, Zagreb, 1957; ISTI, *Katolička sociologija*, skripta, Zagreb, 1961; ISTI, *Katolička društvena nauka. Katolička sociologija*, KS, Zagreb, 1971.

¹⁶ Vilko ANDERLIĆ, *Svećenik i socijalno djelovanje...*, str. 3.

¹⁷ Usp. *isto*, str. 4.

¹⁸ Nije dosta samo «pokrstiti ljude, nego ih treba i kršćanskom životu priučavati, a to će svećenik u prvom redu i u socijalnom djelovanju nastojati postizavati», *isto*, str. 5.

2.1. Crkva i susretanje sa vjernicima

Različite su mogućnosti svećenikova socijalnog djelovanja u crkvi: propovijedanje, konferencije, pučke misije i duhovne vježbe, staleške pouke, hodočašća, bratovštine i društva. Svaka od ovih svećeničkih aktivnosti mora voditi računa o važnosti socijalnog pitanja. Ta socijalna tematika obuhvaća čovjekov odnos prema Bogu i prema drugome, što se pak očituje u odnosu na obitelj, sredinu u kojoj čovjek živi, kao i na cjelokupno društvo. Iako Anderlič nije razradio ulogu i mjesto kršćanina u društvu, kako je to učinio Drugi vatikanski koncil i postkoncilski dokumenti, on za svoje vrijeme dobro uočava problem i u onom povijesnom kontekstu nudi određena konkretna rješenja. Prema njemu, posebnu pozornost treba posvetiti katehizaciji odrasle mladeži u crkvi nedjeljom, prije ili poslije večernje.¹⁹ Pučke misije treba pripremiti, a nakon misija treba održavati duh misija. Prema tome, postoji vrijeme prije i poslije misija, u čemu pomažu laički povjerenici. Proizlazi da nije dovoljno pozvati pučke misionare i ljude u crkvu, već svaki svećenik treba za svoju župu razraditi program i strategiju i u to uključiti što je više moguće vjernika laika.²⁰ Anderlič stavlja veliki naglasak na bratovštine koje promiču kršćanski duh i život među vjernicima, a trebaju odgovarati prilikama i potrebama vjernika i biti dobro vođene.²¹

Izvan crkve svećenik socijalno djeluje: u upoznavanju vjernika, u školi, u obitelji i u zakonodavstvu. Prvotna dužnost duhovnog pastira jest upoznati vjernike tamo gdje žive i rade. Osim blagoslova kuća, potrebno je tražiti i druge načine upoznavanja vjernika, praviti bilješke o njihovom stanju, kako bi prema tome svećenik mogao urediti svoje djelovanje.²² Posebnu pozornost treba posvetiti školi, zbog toga što u «socijalnom djelovanju jedva da ima važnijeg polja negoli je škola, jer 'čija je škola, onoga je i budućnost'.»²³ Djecu treba odgajati za «socijalne kreposti: marljivost, umjerenost, pravednost, skromnost, zadovoljstvo, štednju itd. Vrlo je zgodno, ako se u dogovoru s učiteljem osnuje mala školska štedionica ... «. Treba voditi brigu i o školskim knjižnicama i «nemojmo žaliti izdati koji filir za nabavu što boljih i ljepših knjižica».»²⁴ Anderlič pridaje veliku važnost prisutnosti svećenika u školi i njegovom

---

¹⁹ Usp. *isto*, str. 9.

²⁰ Usp. *isto*, str. 12-14.

²¹ Usp. *isto*, str. 15-23. Bratovštine se dijele u tri skupine: Treći redovi, Bratovštine u užem i Bratovštine u širem smislu. Bratovštine, posebno u gradu, su uglavnom vođene od redovnika.

²² Anderlič se pita kako će svećenik upoznati svoje vjernike? Odgovor glasi: «Zato nema zgodnijeg načina, nego da ih potraži i posjeti», *isto*, str. 24.

²³ *Isto*, str. 25.

²⁴ *Isto*, str. 26.

aktivnom zauzimanju za obrazovanje pod socijalnim vidom. Obitelj je važno područje svećenikova socijalnog djelovanja i zato će on na različite načine djelovati na obitelj: govoriti o radinosti, zdravlju, dobrom gospodarenju i zajedničkoj molitvi. Svećenik će odvrćati od različitih poroka, kao što je alkohol, a poticati će na trijeznost i umjerenost te na ljubav prema rodnoj grudi i domu.

Kao i svaki drugi građanin, svećenik sudjeluje u rješavanju kulturno-socijalnih pitanja i zajedno s vjernicima utječe na donošenje zakona koji nisu u suprotnosti s katoličkim stavovima. No neka svećenik ne traži da vjernici budu istih političkih nazora, ne smije ih «radi eventualne razlike sa prodikaone prekoravati, ili im uskraćivati možda i sv. sakramente, ili druga vrela milosti Božje».²⁵

2.2. *Kulturno i materijalno svećenikovo djelovanje*

U drugotni krug svećenikovog socijalnog djelovanja ulazi svećenikovo zauzimanje na širem društvenom području. Anderlič najprije govori o preduvjetima za takvo svećenikovo djelovanje. Glavna zapreka pravoga socijalnog napretka jest neznanje, na koje se treba reagirati: dobrom štampom i dobrim štivom, predavanjima, sastancima i skupštinama. Zanimljivo je da Anderlič stavlja naglasak na neznanje, odnosno na nepoznavanje socijalne problematike. Hoće zapravo reći da se u svijetu događaju velike društvene promjene koje će utjecati i na život vjernika u Crkvi i svijetu. Konstatira da se u Crkvi još uvijek ne shvaća važnost tiska za stvaranje javnog mnijenja. Zbog toga je potrebno širiti dobro štivo. Za širenje dobrog štiva važna je: kolportaža, suradnja u pisanju, oglasi u dobrom tisku te knjižnice. Budući da ljudi često ne mogu izabrati dobro štivo, potrebno im je ponuditi dobar izbor. Nije riječ o tome da ljudi ne žele čitati, nego ne mogu uvijek izabrati ono što im je najkorisnije.

Ovdje se nazire veoma važno pitanje o kojemu treba i danas raspravljati unutar Crkve. To je pitanje: Koliko pisana riječ utječe na stvaranje javnog mišljenja? Kao da prevladava mišljenje da ljudi, pa onda i vjernici, danas malo čitaju pa prema tome malo čitaju i katolički tisak i općenito knjige crkvenog sadržaja. Smatram da Anderlič dobro uočava problem i nudi dobro rješenje. Nekada je, tiska kao i danas, važan za oblikovanje javnog mišljenja. Potrebno je iznova, a to je i važna socijalna uloga svećenika danas, nuditi ljudima dobro štivo i pozivati ih da čitaju. To, dakako, pretpostavlja da i sami svećenici više

²⁵Isto, str. 30.

čitaju, kako katolički tisak, tako i općenito katoličku literaturu. Ne bi li i danas svećenik trebao biti neka vrst `kolportera' za katolički tisak u svojoj župi i tako vršiti svoju socijalnu funkciju?

Anderlić nadalje poziva da ljudi budu aktivni u oblikovanju javnog mišljenja, tj. da pišu u dobrom tisku. To se odnosi kako na svećenike, tako i na vjernike laike. Veoma važno mjesto u obrazovanju i odgoju za socijalno djelovanje imaju knjižnice. Budući da ljudi ne mogu kupovati sve ono što se objavljuje, potrebno je osnivati knjižnice koje će sadržavati dobre i valjane knjige. Svećenik "treba da svakako nastoji osnovati župsku pučku knjižnicu".²⁶ U obrazovanju puka veoma važno mjesto imaju predavanja, sastanci i skupštine. Vilko Anderlić stavlja naglasak na dobru organizaciju i na izbor onih tema koje će ljude zanimati. a svećenike poziva da podupiru taj rad.²⁷

U svojem promišljanju svećenikovog socijalnog djelovanja Vilko Anderlić prilično veliko značenje daje svećenikovu djelovanju u raznim društvima. Svećenikova aktivnost u različitim društvima važna je sa socijalnoga, pastoralnoga i domoljubnog gledišta. Ali djelovanje u društvima može imati za svećenika i negativne strane ako, primjerice, zanemari župni pastoral ili ako zbog javnog djelovanja trpi njegov duhovni život.²⁸ Anderliću je veoma stalo do toga da se poštuje stajalište Crkve nasuprot djelovanja u društvima, a posebno u odnosu na radnička udruženja, zbog čega donosi na latinskom jeziku cjeloviti tekst Dekreta 'Singulari quadam' pape Pija X. (12. rujna 1912).²⁹

Anderlić govori o četiri vrste društava: obrazovna, dobrotvorna, strukovna društva i zadruga. Svrha osnivanja obrazovnih društava je da «budu ishodištem svega katoličkog socijalnog pokreta i nastojanja. Ako se tako shvati svrha obrazovnih društava, to su ta društva faktorom socijalnog djelovanja, pa kao takova treba da se osnuju u svakoj župi».³⁰ Za svećenika je posebno važno djelovanje na dobrotvornom području, zbog toga treba podržavati dobrotvorna

---

²⁶ *Isto*, str. 33.

²⁷ Sama pak «građa za predavanja neka se ne uzima iz daleka, nego neka bude iz svagdanjeg života i što neposredno zanima narod», *isto*, str. 34.

²⁸ Usp. *isto*, str. 37ss.

²⁹ Usp. *isto*, str. 39-44. Riječ je o dekretu u kojem Papa želi dati odgovor na pitanje, posebno aktualno u Njemačkoj, mogu li u radničkim udruženjima (sindikovima) biti pripadnici različitih konfesija!

³⁰ *Isto*, str. 46. Riječ je o omladinskim društvima: društva za seosku mladež, u gradovima društva za naučnike i obrtničke pomoćnike (Katolička Djetićka Društva), radnička društva.

društva. Budući da u Hrvatskoj još ne postoji organizirani Caritas³¹, Anderlič upućuje na Njemačku, gdje djeluje organizirani Caritas.³² On potiče svećenike da, prema njemačkom primjeru, na seoskim župama organiziraju karitativno djelovanje.³³ I ovaj poticaj o potrebi organiziranoga dobrotvornog rada (Caritasa) govori o značenju Anderličeva rada na socijalnom području.

Svećenikovo djelovanje na dobrotvornom području treba biti dvojako - djelovanje na polju materijalne bijede³⁴ i djelovanje na polju duševne bijede.³⁵ Svećenik mora posebnu pozornost posvetiti seljačkom, radničkom i obrtničkom staležu, a u odnosu na zadruge svećenik treba paziti da njegovo djelovanje ne dođe u sukob s njegovim glavnom zadaćom, tj. pastoralom. Anderlič svodi ulogu svećenika na sljedeće točke: «1) upućivati narod na štednju; 2) širiti među vjernicima smisao za racionalno gospodarenje; 3) poučavati narod o raznim vrstama osiguranja; 4) pomagati širenje gospodarskih i štednih zadruga».³⁶

3. Aktualnost Anderličeva socijalnog govora

S pravom se postavlja pitanje koliko je Anderličevo promišljanje socijalne problematike i primjena na svećeničko djelovanje bila od koristi svećenicima, a koliko vjernicima. To je teško ustanoviti na osnovu njegovih knjiga. Ipak, Anderlič je svjestan da su Hrvati skloni tome da se zagriju za nešto, započnu djelovati, ali vrlo teško ustraju u onome što su započeli. Skloni smo, piše Anderlič, «da se upišemo i pristupimo u razne bratovštine, društva itd., ali nakon kratkog vremena sve ishlapi». Razlog je u tome što se kod nas

³¹ Prvi organizirani Caritas u Hrvatskoj je onaj Zagrebačke nadbiskupije koji je, na poticaj mladog svećenika dr. Alojzija Stepinca, osnovao zagrebački nadbiskup Antun Bauer. Nadbiskup Bauer je 25. studenog 1931. godine izdao okružnicu o osnivanju karitativnih organizacija po svim župama Zagrebačke nadbiskupije, a 23. listopada 1933. godine odobrio je Statut za karitativni rad, usp. Aleksa BENIGAR, *Alojzije Stepinac hrvatski kardinal*. II. popravljeno i prošireno izdanje, Glas Koncila-Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagreb 1993., str. 98.

³² Prvi Caritas u vijetu je osnovan u Freiburgu u Njemačkoj 1897. godine. Nakon toga slijedi osnivanje Caritasa u drugim zemljama: Austrija 1901. godine, Švicarska 1905. godine, Francuska 1939. godine.

³³ Usp. *Svećenik i socijalno djelovanje...*, str. 51. Anderlič navodi i literaturu na njemačkom jeziku koja može svećenicima poslužiti u organiziranju dobrotvornih društava ili karitativnog djelovanja na župama.

³⁴ Tu se spominje: Društvo sv. Vinka Paulskoga, Kruh sv. Antuna i Katolička gospojinska društva.

³⁵ Ovdje je riječ o zapuštenima različite vrste: iseljavanje, nedostatak odgoja, prostitucija, alkohol, pornografija...Tu su slijedeća društva: Patronaža za mlade djevojke (za zaštitu mladih žena); Društvo sv. Rafaela (za iseljenike); Liga proti trgovanju djevojaka (za zaštitu od prostitucije); Društvo svećenika apstinenata (borba protiv alkohola među svećenicima).

³⁶ *Isto*, str. 58.

radi «bez ikakvog stalnog sistema».³⁷ To je Anderličeva konstatacija u knjizi *Socijologija*, u kojoj je, raspravljajući o socijalnim problemima, ustvrdio da se cijelo djelovanje na socijalnom području temelji na tri točke: religioznost, charitas (ljubav) i prosvjeta. Prema njemu, ovdje je riječ o praktičnoj sociologiji koja se bavi konkretnim socijalnim problemima.³⁸ Za Anderliča je svećeničko socijalno djelovanje religiozno, karitativno i prosvjetno. Zbog toga se svećenici trebaju usavršavati kako bi njihovo djelovanje na tom području bilo socijalno korisno djelovanje.³⁹ To je najvjerojatnije razlog da je Anderlič četiri godine nakon knjige *Socijologija* (1912.) objavio (1916.) knjigu o svećeniku i njegovom socijalnom djelovanju.⁴⁰ Iz izloženoga proizlazi da Anderličev socijalni govor o djelovanju svećenika nije samo teoretska rasprava, već pokušava biti i poticaj za konkretno djelovanje. Tom konkretnom djelovanju može biti od velike koristi i literatura koja se navodi iza svakog pojedinačnog promišljanja o tome što bi svećenik trebalo činiti, primjerice, u odnosu na djelovanje u školi ili s obzirom na dobrotvornost.⁴¹

Povijesni kontekst vremena u kojem živimo na početku 21. stoljeća uvelike se razlikuje od vremena u kojem je Vilko Anderlič pisao svoju knjigu *Socijalna osjetljivost svećenika* (1916. godina). Naše vrijeme je vrijeme brzih i dinamičnih promjena, vrijeme brzog protoka informacija, vrijeme površnosti i pluralnosti u svim sferama života, od političkih opredjeljenja, prihvaćanja moralno-etičkih vrednota do prakticiranja vjere. To je vrijeme u kojem nije lako pronaći čvrstu točku i pouzdan orijentir za vlastiti život, a još je teže posredovati vrednote drugim ljudima. Puno toga nije isto kao što je to bilo prije deset, trideset, pedeset godina ili početkom 20. stoljeća.

Tim općenitim promjenama u Europi i svijetu treba pribrojiti hrvatske specifičnosti koje se mogu svesti na dvije bitne značajke: poteškoće proizašle iz tranzicije i posljedice nametnutog rata. U Hrvatskoj rastu socijalne razlike u pučanstvu, nezaposlenost postaje zabrinjavajuća, mladi ljudi nemaju sigurnu perspektivu u vlastitoj domovini, a nepovjerenje u ljude i u institucije postaje velikim problemom u stvaranju pozitivnog ozračja i u razvoju istinske demokracije. U takvoj situaciji hrvatskog društva sve je važnije pitanje socijalne osjetljivosti svećenika i Crkve. Vjernici i hrvatski građani uspoređuju

---

³⁷ Vilko ANDERLIĆ, *Socijologija* . . . , str. 85.

³⁸ Usp. *isto*, str. 84.

³⁹ Usp. *isto*, str. 93.

⁴⁰ Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Svećenik i socijalno djelovanje*...

⁴¹ Ta je literatura uglavnom na njemačkom jeziku, jer je socijalna aktivnost kršćana i svećenika u prvoj polovici 20. stoljeća više bila razvijena na njemačkom govornom području.

svoj život i materijalni položaj s onim kako žive svećenici i općenito predstavnici Crkve u Hrvatskoj.

Za razliku od Anderličeva vremena, danas posjedujemo određena empirijska istraživanja koja bi službenim predstavnicima Crkve trebala biti od velike koristi u pronalaženju odgovora na pitanje o socijalnoj osjetljivosti svećenika i općenito predstavnika Crkve.⁴² O toj tematici se više raspravlja na znanstveno-stručnoj razini⁴³ nego na pastoralno-praktičnoj razini. Iz pisanih radova proizlazi da je u današnje vrijeme važan socijalni angažman svećenika i svih kršćana na različitim područjima, kako u Crkvi, tako i u hrvatskom društvu.⁴⁴ U Hrvatskoj je trajno aktualno pitanje: Kako, kao kršćani, djelovati u društvu i u Crkvi? Odgovor na to pitanje nudi papa Ivan Pavao II. u svojim socijalnim dokumentima, a posebno socijalnoj enciklici 'Centesimus annus' iz 1991. godine, u kojoj argumentirano tvrdi da «naučavati i širiti socijalni nauk pripada evanđeoskom poslanju Crkve», a «*socijalni nauk* sam po sebi posjeduje vrijednost *instrumenta evangelizacije*».⁴⁵

Postoje sličnosti i razlike s obzirom na Anderličevo shvaćanje socijalnog djelovanja svećenika i socijalnog djelovanja svećenika na početku 21. stoljeća. Sličnosti su u Anderličevu nastojanju da traži različite putove za socijalno djelovanje svećenika u Crkvi i u društvu. Prema Vilku Anderliču, svećeničko zvanje obvezuje svećenika na socijalno djelovanje, koje je sastavni dio njegova života i rada. Razlike su u tome što današnji socijalni nauk Crkve pruža jasne smjernice i može biti instrument socijalnog djelovanja svećenika. Uspješnost socijalnog djelovanja svećenika ovisi o *načinu života*, tj. da svećenik *tako živi* da njegov socijalni angažman može biti prepoznat kako među vjernicima, tako i općenito u hrvatskom društvu.

⁴² To su dva istraživanja Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Vjera i moral u Hrvatskoj*, djelomično izvješće je objavljeno u: *Bogoslovska smotra* 68(1998), br. 4; *Europsko istraživanje vrednota. EVS - 1999*, djelomično izvješće u: *Bogoslovska smotra* 70(2000), br. 2., te *Aufbruch*, istraživanje Pastoralnog foruma iz Beča provedeno u deset tranzicijskih zemalja; za Hrvatsku usp. Pero ARAČIĆ (uredio), «*Jeremija, što vidiš?*». *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2001.

⁴³ Na osnovu spomenutih empirijskih istraživanja može se povesti argumentirana rasprava o toj prilično osjetljivoj temi, usp. Stjepan BALOBAN, Socijalna (ne)osjetljivost hrvatske Crkve, u: *Bogoslovska smotra* LXX (2000), br. 3-4, str. 657-680.

⁴⁴ Na drugom velikom susretu vjernika laika u slobodnoj Hrvatskoj, na 'Studijskim danima' u Zagrebu 1995. godine, koji je okupio tisuću predstavnika vjernika laika, kako iz predavanja tako i iz rasprave proizašla je potreba za aktivnijim uključenjem kršćana u društvenom životu, usp. VIJEĆE ZA LAIKE HBK, Stjepan BALOBAN (uredio), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj*. «*Studijski dani*», Zagreb, 31. III. – 1. IV. 1995., Glas Koncila, Zagreb, 1995.

⁴⁵ Ivan PAVAO II., *Stota godina. Centesimus annus. Enciklika*, KS, Koncil 5, Zagreb, 1991., br. 5, str. 10-11 i br. 54, str. 63.

Umjesto zaključka

U hrvatskoj Crkvi je potrebno mijenjati mentalitet prema kojem se svećenici i Crkva trebaju brinuti za *duhovno*, a socijalno djelovanje se iscrpljuje uglavnom u prakticiranju kršćanskog caritasa. Socijalno djelovanje pretpostavlja upoznavanje smjernica i sadržaja suvremenog socijalnog nauka Katoličke Crkve. Svi, počevši od biskupa, preko teologa, svećenika na župama, redovnica i redovnika do vjernika laika, trebaju u socijalnom učenju Crkve otkrivati nove i suvremene oblike socijalnog govora Crkve.

Socijalno djelovanje svećenika pretpostavlja sklad između riječi i djela, tj. između propovijedanja i konkretnog života. Iz novijih empirijskih istraživanja proizlazi da bi svećenici, i općenito crkveni predstavnici, trebali više voditi računa o tome što vjernici i hrvatski građani očekuju od Crkve na socijalnom području, a što na drugim područjima života. Život u komunizmu je ostavio nevidljive negativne posljedice u mentalitetu Hrvata i hrvatskih građana. Još uvijek je rašireno uvjerenje da je moguće živjeti dva usporedna života. Jedan u javnosti, koji se može prilagoditi trenutnoj situaciji i moralno-etičkom, odnosno nemoralnom ponašanju. Drugi je onaj osobni, obiteljski i privatni život, u kojem se pokušava živjeti čestito i pošteno. Od takvog 'postkomunističkog modela' dvostrukog života nisu oslobođeni ni predstavnici Crkve.

Socijalno djelovanje dr. Vilka Anderlića pokazuje da je socijalna problematika bila veoma važna u prvoj polovici 20. stoljeća. On je svojom pisanom riječi poticao svećenike na konkretne korake u socijalnom djelovanju. On je veliki dio svojeg života proveo kao župnik i teolog, znanstvenik. Današnje vrijeme je još zahtjevnije, od svećenika na župama traži trajno obrazovanje i upoznavanje suvremene crkvene i društvene situacije. Kao župnik i intelektualac, Vilko Anderlić može na socijalnom području biti veliki poticaj današnjim svećenicima, posebno župnicima. Hrvatsko društvo i hrvatska Crkva trebaju svećenike župnike i teologe laike koji će biti istinski intelektualci i kao takvi u svakom trenutku spremni progovoriti socijalnim govorom Crkve.

SOCIAL ACTIVITIES OF PRIESTS
Initiatives by Dr. Vilko Anderlič (1882- 1957)

Stjepan Baloban

University of Zagreb
Zagreb, Croatia

Summary

According to some resources that mostly haven't been thoroughly studied yet, the article elaborates on Dr. Vilko Anderlič's interests and initiatives related to social activities of priests in Croatia in the first half of the 20th century. This topic is also important because social activities of priests in this period haven't been explored yet. In the first section the author briefly explains the significance Anderlič attributed to the solution of social issues in his book "Sociology" (1912), which was the first in Croatian theological literature to deal with the issue. The second and the core point of this article titled "The priest's duty is to act" deals with the issue of priests' social activities. There are two different directions of priests' social activities according to Anderlič: the first in the church during the encounter with the faithful, whereas the second is manifested in priests' activities related to cultural and material issues. According to Anderlič a priest's social activities are a consistent part of his everyday life and his pastoral work; a priest should take an active part "ad intra" and especially "ad extra". The third section of the article examines the impact of Anderlič's social discourse on our time, especially at the pastoral-practical level. In the conclusion the author claims that the Church in Croatia has need of change of the existing mentality according to which the Church and its priests should only take care of the spiritual, while their social activities are limited to Christian charity. Having this in mind we can say that Anderlič as a parish priest and as an intellectual can serve as an example and a driving force to modern priests.

Key words: sociology, social issue, social dimension of Christianity, social activities of priests, social discourse.